

DEN NYE PSYKOLOGIHÅNDBOG

Dækker disse områder:

1. Psykologien som videnskab af Mogens Brørup, Lene Hauge og Ulrik Lyager Thomsen
2. Barndommen som personlighedens fundament af Bo Møhl og May Schack
3. Omsorgssvigt af Inger Thormann
4. Børns dobbeltsocialisering af Jan Kampmann
5. Hjernen af Charlotte Ringsmose
6. Fra intelligenskvotient til intelligensprofil af Lene Hauge
7. Tænkning og sprog af Kirsten Grønbæk Hansen
8. Identitetsdannelse i ungdomstiden af Per Schultz Jørgensen
9. Børn, unge og medier af Kirsten Drotner
10. Livet i familien af Per Schultz Jørgensen
11. Parforhold af Poula Jakobsen
12. Den tredje alder af Jørgen Bruun Pedersen
13. Arbejdsliv af Karin Borg og Ulrik Lyager Thomsen
14. Grupper og team af Stig Kjerulf
15. Kommunikation af Mogens Brørup og Lene Hauge
16. Det symbolske sprog af May Schack
17. Psykoser af Bent Rosenbaum
18. Narcissisme og grænsepsykotiske tilstande af Bo Møhl
19. Neurotiske tilstande af Esben Hougaard
20. Sorg og krise af Lis Hillgaard
21. Terapier af Annelise Andersen

HERNING GYMNASIUM

9 788700 39756 92013

Herning Gymnasium
Pædagogisk studierum
H.P. Hansensvej 8
7400 Herning

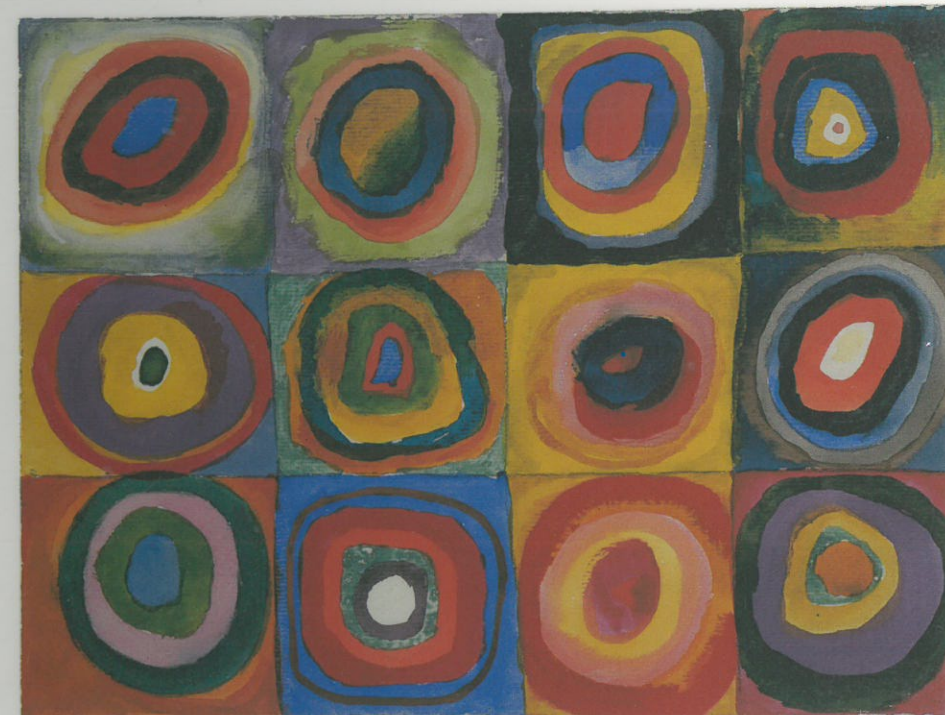
Den nye

PSYKOLOGI HÅNDBOG

13

Den nye PSYKOLOGI HÅNDBOG

Redigeret af
Mogens Brørup, Lene Hauge
og Ulrik Lyager Thomsen

om åbenhed, om parathed til omstilling og villighed til at løbe en risiko.

Ungdomstiden bliver en holdning, der rummer tidens inderste nerve og er som sådan udtryk for noget ønskværdigt, der udtrykker et ideal for alle alderstrin. Derfor en det »in« at være ung, føle sig ung, se ung ud – og frem for alt opføre sig ungdommeligt.

PÅ EGOTRIP

Katja Grew

»Jeg kunne aldrig drømme om at gå i byen uden glimmer på øjnene. Det naturlige look er yt. Det skal være så fake [kunstigt] som overhovedet muligt«.

Katja er 26 år, globetrotter, livsnyder, »teknochick« og sidder pænt ventende på en hvid praktikstol på en af Københavns trendy beværtninger. Hun er iført lyserød velourtrøje med v-hals, kort cowboyjakke med frynser på ærmerne og sko med høje såler. På gulvet står en lyseblå plastictaske, hvori man kan øjne en »Japanese Handbook«. I panden bærer hun et indisk diadem, der trods det afblegede hår får hende til at stråle som en japansk tegneseriefigur.

Katja Grew er i Tokyo om fireogtyve timer. Hun skal arbejde som værtinde på Tokyos mondæne barer og opvarte japaneske forretningsmænd efter fyraften. Opvarte og tale, tale, tale – ikke andet. Når der er sparet penge nok sammen, går turen hurtigt videre til Thailand og derefter Goa, hvor hun har planlagt at blive omkring fire måneder. (Oplysning: Goa er et område på Indiens vestkyst, som er blevet et samlingssted for unge vesteuropæere og amerikanere. De dyrker raves, dvs. danseorgier.)

»Jeg føler mig så dejligt hjemme i Goa. Her er jeg sammen med alle de andre mærkelige mennesker fra hele verden. Der er dj's fra Brixton, gamle 68-flippere, og du

møder folk, som lever tingene helt ud. Det er svært at finde den slags i København.

Jeg er meget, hvad hedder det, connected til det sted«. »En af mine venner spurgte mig, hvad jeg dog skulle lave i så lang tid derovre. Jeg svarede, at jeg da skal studere antropologi, historie og religion i det virkelige liv og på den rigtige måde altså«.

»Jeg tror, jeg er så glad for mit liv, fordi jeg selv har skabt det. Det er mit kick. Livet er rigtig, rigtig kort. For eksempel (...) hvis jeg døde i morgen, fedt nok, jeg har allerede oplevet nok til at skrive tre bøger«.

»Hvert enkelt menneske må gøre op med sig selv og finde ud af, hvad der gør en lykkelig. Nogen mennesker er lykkelige over et kakkelbord. Min ambition er noget andet«.

(Kilde: Uddrag af artikel i Dagbladet Information, 21.-22. september 1996, om Den samlede generation af Jørgen Staun og Søren Heuseler).

Den udstrakte og idealiserede ungdomsperiode afspejler også, at der er tale om at modnes i et opbruds- og multikulturelt samfund, hvor gamle normer og standarder ikke mere står til troende. At samfundet er multikulturelt, vil sige, at der ikke længere findes en enhedskultur, som de fleste kan samles om. Det betyder, at der er færre forskrifter og normer at tage bestik efter i den dannelsesproces, der skal føre frem mod en personlig identitet. Den enkelte skal i langt større udstrækning selv navigere frem mod en personlig løsning, som det fx ses i interviewet ovenfor. Derfor en længere ungdomsperiode og derfor en vægt på personlig refleksion, dvs. overvejelse eller eftertanke.

Men hvad er identitet? Og hvad ligger der i udfordringen fra det multikulturelle samfund med hensyn til identitetsdannelsen?

Identitet

Identitet betyder som nævnt overensstemmelse og kommer af det latinske »idem«, der betyder »det samme«. At afgøre, om noget er det samme som noget andet, forudsætter en sammenligning og en afgørelse af ligheder og forskelle. Først derefter kan vi fastsætte en mulig eller evt. større eller mindre identitet: at noget er det samme – på den og den måde.

Som sådan kan vi tale om en *personlig identitet*: jeg er i overensstemmelse med mig selv på vigtige tidspunkter, også forskellig fra mig selv, fx i forhold til tidligere livsperioder, men vigtige sider ved min oplevelse af mig selv er de samme over tid. Altså en biografisk eller personlig identitet.

Vi kan også tale om en *social identitet*: jeg sammenligner mig selv med mine samtidige, ligner dem – adskiller mig fra dem, men har på vigtige områder min egen sociale identitet i forhold til dem. I begge betydninger indebærer identiteten, at jeg afgrænses som menneske og kan identificeres af andre og af mig selv som en bestemt individualitet. I psykologisk forstand på den måde, at jeg genkendes som et menneske med den bestemte biografiske fortid, og i social forstand ved at jeg fx identificeres som et menneske med en bestemt position, et bestemt navn, et ydre med bestemte træk eller særlige væremåder.

Det multikulturelle samfund

Der er anvendt mange udtryk til beskrivelse af det samfund, der bliver

mere og mere tydeligt i perioden efter 1960'erne, herunder udtryk som »postmoderne«, »modernitet«, »opbrudssamfund«, »videnssamfund« eller det »multikulturelle samfund«. Når udtrykkene i denne sammenhæng anvendes i flæng, hænger det sammen med, at der med de forskellige udtryk generelt angives, at der er tale om ændrede vilkår for identitetsdannelsen: der kan ikke mere hentes støtte og forankring i en enhedskultur, tværtimod skal der i dag vælges mellem en lang række af mulige og ofte konkurrerende kulturelle påvirkninger. Der er for den enkelte tale om at skulle navigere i et kaos af kulturelle muligheder, som det malende er blevet kaldt.

Perioden efter 60'erne markerer ændringer på et samfundsplan, der bl.a. omfatter en ændring fra et industri- til et højteknologisk samfund. Det indebærer en teknisk revolution, der uafbrudt omskaber ikke alene produktionsforholdene, men også det almindelige dagligliv. Det indebærer også ændrede økonomiske rammer, hvor markedet, i kraft af globalisering, giver uanede og hurtige handlemuligheder – og dermed udgør en voldsom kraft i en konstant ændring af livsbetingelserne.

Vigtige træk i dette ændrede samfund fra en kulturel synsvinkel er

- traditionsnedbrydning
- individualisering
- globalisering (verden er skrumpet ind; det betyder bl.a., at alle bliver berørt af de forandringer, som er skabt af moderniteten; tænk fx på følgerne af atomudslip og forurening)
- informationsekspllosion
- tilværelsesusikkerhed

Fra et identitetssynspunkt er det især betydningsfuldt, at det enkelte menneske bliver udsat for en enorm påvirkning, som det skal forholde sig til – og skabe sammenhæng i. Der er i den forbindelse talt om en »kulturel frisættelse« (Ziehe, se i øvrigt kap. 18 om Narcissisme), der hos den enkelte kan føre til en betydelig selvoptaget-hed. Den enkelte skal vælge mellem mange muligheder og må gøre det ud fra en optagethed af, hvad der er personligt relevant. Den enkelte kommer i centrum af sit eget liv – i modsætning til tidligere kulturelle perioder, hvor der var tale om at følge de på forhånd fastlagte rammer og anvisninger.

Dermed er angivet både, at den enkelte så at sige skaber sin egen biografi, altså livshistorie – og at der i dette samfund er betydelig risiko for, at den enkelte kan miste sin indre sammenhæng, fordi valg og beslutninger ikke bliver truffet.

Det er gennem refleksionen, den enkelte opnår at skabe overensstemmelse ud fra en vurdering af ligheder og forskelle. Men hvordan lader dette sig gøre – og kan der tilvejebringes en kerneidentitet på grundlag af de mange mulige budskaber? Hvor kommer de sociale tilhørsforhold ind i billedet, og hvad med de medieskabte billeder af færdige identitetsløsninger?

Teoretiske opfattelser

ERIK H. ERIKSON

Den traditionelle socialpsykologiske opfattelse lægger vægt på det biografiske forløb gennem en række vigtige livsfaser. Sådan er identitetsdannelsen fx beskrevet af Erik H. Erikson (1902-1994). De enkelte livsfaser stiller bar-

net over for en udfordring, der skal løses i tæt samklang med de sociale omgivelser. Bliver udfordringen ikke løst, skabes der et problem for den næste fases forudsætninger. Erikson taler om faser som perioder, der heldigt løser en særlig og fasetypisk udfordring – eller skaber et problematisk forløb:

- grundlæggende tillid over for mistillid (spædbarnet),
- autonomi over for skam (2-3 års barnet),
- initiativ over for skyld (4-5 års barnet),
- dygtighed over for underlegenhed (6-12 års barnet),
- identitet over for forvirring (pubertet og ungdomstiden).

For identiteten er det vigtigt, at disse faser forløber konstruktivt i et afgørende samspil med omgivelserne og tilsammen skaber grundlaget for den syntese eller sammensmeltning, der skal finde sted i ungdomstiden. Ifølge Erikson er det jeg'et eller ego'et, der spiller den sammenbindende rolle, og derfor kaldes hans udgave af psykoanalysen også for ego-psykologi. Hvis den grundlæggende tillid fx ikke er etableret, vil dette have konsekvenser for de efterfølgende forløb – og for den sammenhæng, der skal skabes i ungdomstiden. Syntesen omfatter de tidligere forløb og de nye udfordringer, der bl.a. omfatter de seksuelle drifter og behov.

Den vellykkede syntese kalder Erikson for *positiv identitet*. Hvordan denne identitet opleves, beskriver Erikson således: »man føler sig hjemme i sin egen krop, har en fornemmelse af, at man ved, hvad man »stiler mod«, og føler sig tryk i forvisningen om, at

man bliver anerkendt af mennesker, der betyder noget for én«.

Hvis den unge i trods eller afmagt lægger afstand til omgivelsernes, specielt forældrenes, forventninger og krav, udvikles der en *negativ identitet*. Ifølge Erikson synes det at ske efter opskriften: Hvis ikke jeg kan blive, som I ønsker, jeg skal være, kan jeg i hvert fald blive det modsatte! Et eksempel kunne være direktørsønnen, som familien regner med, skal føre firmaet videre, men som bryder ud af sit miljø og bliver rocker. Eller miljøaktivist.

Endelig er der den såkaldte *identitetsforvirring*, hvor den unge ikke magter at opretholde et stabilt selv billede. Der er tale om en voldsom krise, hvor den unge føler sig hevet og slidt i af fx seksuelle behov, krav om erhvervsvalg og præstationsforventninger. Krisen kan imidlertid være endnu alvorligere, hvis den unge slet ikke føler sig på plads i tilværelsen, men domineres af en fremmedfølelse. I sådanne tilfælde er der brug for psykiatrisk bistand.

Man må ikke forveksle identitetsforvirring med *identitetskrise*. Det sidstnævnte udtryk beskriver den omstillingsproces fra barn til voksen, som alle skal gennemgå.

Erikson mener, at identitetsdannelsen foregår i et tæt samspil med de socialt vigtige personer: forældrene, familien, læreren i skolen. Og han mener endvidere, at de unge har brug for et *psykosocialt moratorium*, dvs. et udviklingsmæssigt frirum, hvor de afprøver forskellige roller. For at konkretisere: tænk på de mange unge, som rejser verden tynd, inden de binder sig – til en uddannelse.

Erikson udviklede sin identitetsteo-

ri i 1960'ernes USA, hvor samfunds-billedet så noget anderledes ud end i dag. Derfor kan hans model måske i mindre grad forklare de valg, som den enkelte stilles over for i det multikulturelle samfund, hvor syntesen erstattes af den enkeltes løbende opbygning eller konstruktion af et sammenhængende billede af sig selv, fx gennem mode, musik, sprog og interessebestemte aktiviteter.

DAVID RIESMAN

Den amerikanske sociolog David Riesmans (f. 1909) betydningsfulde bog *Det ensomme masse menneske* udkom på dansk i 1969. Heri beskriver han den karakterudvikling, der finder sted som følge af ændrede samfundsmæssige forhold. Riesman indkredser især tre karaktertyper, nemlig den *traditionsstyrede*, den *indrestyrede* og den *gruppestyrede*, og dermed beskriver han ændringer på et samfundsplan, der er foregået i de sidste 400 år.

Socialkarakter er ikke det samme som identitet, men den forståelse, der ligger i begrebet, beskriver vigtige samfundsmæssige forudsætninger for at opbygge en personlig identitet.

Riesman definerer *socialkarakter* som et særligt »konformitetsmønster« (konformitet = tilpasning), der udvikles som en reaktion på samfundsmæssige betingelser og bliver udbredt og opfattet som noget ønskeligt i den bestemte periode. Den sociale karakter er så at sige produktet af de samlede erfaringer fra større eller mindre befolkningsgrupper.

Hvor den traditionsstyrede karakter hører hjemme i et stabilt middelaldersamfund og den indrestyrede karakter i århundrederne efter renæssan-